

ДЕРЖАВНА ПРИКОРДОННА СЛУЖБА УКРАЇНИ
Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького

Швець Владислава Володимирівна

УДК [159.954-053.6+159.98](043.3)

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ
ЗДІБНОСТЕЙ ПІДЛІТКІВ ЗАСОБАМИ ТКАЦТВОТЕРАПІЇ

19.00.07 – педагогічна та вікова психологія

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата психологічних наук

Хмельницький – 2018

Дисертацією є рукопис.
Робота виконана в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – кандидат психологічних наук, доцент **Перепелюк Тетяна Дмитрівна**, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, кафедра психології, доцент кафедри.

Офіційні опоненти:

доктор психологічних наук, професор **Мамічева Олена Володимирівна**, ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», факультет спеціальної освіти, декан факультету;

кандидат психологічних наук, доцент **Хуртенко Оксана Вікторівна**, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, кафедра теорії і методики фізичного виховання, доцент кафедри.

Захист відбудеться «18» вересня 2018 р. о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 70.705.02 Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького за адресою: вул. Шевченка, 46, м. Хмельницький, 29000.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького за адресою: вул. Шевченка, 46, м. Хмельницький, 29000.

Автореферат розісланий «24» серпня 2018 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради
кандидат психологічних наук,
доцент

С. А. Чистяков

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Відповідно до Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки перед психологами навчальних закладів сільської місцевості постає потреба у пошуку альтернативних методів психологічного консультування підлітків. У період з 2014 по 2017 роки у зв'язку із російсько-українською війною істотно збільшилась чисельність учнів старшої школи групи ризику та категорійних учнів. До категорій посиленого психологічного супроводу належать: підлітки дипансерного обліку; учні з малозабезпечених родин; діти-сироти; учні, позбавлені батьківського піклування; учні із психосоматичними захворюваннями, учні – жертви сексуального насилля, внутрішньо-переміщені особи; підлітки з ознаками гострої реакції на стрес; підлітки з ознаками посттравматичного стресового розладу; діти учасників бойових дій та інші. Збільшення чисельності категорійних учнів у навчально-виховному процесі передбачає здійснення посиленого психологічного супроводу психологом та педагогами загальноосвітнього навчального закладу (далі – ЗНЗ).

Збільшення чисельності звернень за психологічною допомогою серед підлітків до спеціалістів кабінету «Клініка дружня до молоді» при Уманській міській лікарні, психологів ЗНЗ сільської місцевості засвідчує наявність потреби у пошуку альтернативних дієвих методів роботи практичного психолога з підлітками та реципієнтами груп ризику (жертви сексуального насилля, підлітки з ознаками гострих реакцій на стрес, підлітки з ознаками посттравматичних стресових розладів, підлітки з психосоматичними реакціями, підлітки з ознаками ризику суїциду).

Підбір нових методів у роботі практичного психолога є результатом відповідної професійної підготовки фахівця соціальної сфери (В. Панок, О. Бондаренко, В. Семиченко, Л. Міщук, Е. Шорст, Н. Коломинський, Н. Чепельова, М. Бадолова, Н. Наумова, Л. Уманець, Н. Кучеровська, Н. Пов'якель). Праці дослідників (Г. Абрамова, Н. Амінов, Н. Багманова, І. Дубровіна, Ю. Ємельянов, М. Молоканов, В. Панок, Л. Петровська, А. Поллонигов, Л. Терлецька, О. Чернишов) та мотивації розвитку творчих здібностей підлітків з метою підвищення рівня успішності в освітньому процесі.

Саме актуальність окресленої проблеми, її недостатня розробленість, недостатність детальних теоретичних та експериментальних розвідок зумовили вибір теми дослідження «Психологічні особливості розвитку творчих здібностей підлітків засобами ткацтвотерапії».

Наукове завдання дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні психологічних особливостей розвитку творчих здібностей підлітків засобами ткацтвотерапії та практичній перевірці впливу зазначених вище умов на їхню сформованість.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дослідження проводилося згідно з планом наукової і науково-технічної діяльності Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини у межах науково-дослідної роботи «Психологічні

аспекти формування творчої особистості вчителя, студента, учня» (шифр № 0111U007546); планів гурткової діяльності Кочержинського навчально-виховного комплексу, Собківського навчально-виховного комплексу Уманської районної ради Черкаської області. Тема дисертаційного дослідження пов'язана із програмою роботи Всеукраїнського мистецько-культурологічного арт-терапевтичного проекту «Військово-польовий АРТ» (лист Адміністрації Президента України від 29.04.2016 № 43-01/441 Щодо сприяння реалізації мистецького проекту «Військово-польовий АРТ»). Внесок здобувача у виконанні цієї роботи полягає у розробці діагностичного інструментарію, спрямованого на розвиток творчих здібностей підлітків засобами ткацтвотерапії.

Тему дисертаційної роботи було затверджено вченою радою Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (протокол № 1 від 29.08.2013 р.) та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 7 від 29.11.2016 р.).

Мета дослідження: з'ясувати особливості розвитку творчих здібностей підлітків за допомогою засобів авторського методу ткацтвотерапії.

Завдання дослідження:

1. Здійснити теоретичний аналіз стану дослідженості проблеми розвитку творчих здібностей підлітків засобами арт-терапії у педагогічній та віковій психології, встановити генезу методу ткацтвотерапії у системі арт-терапевтичних методів.

2. Розкрити зміст, структуру, психологічні чинники і умови розвитку творчих здібностей підлітків.

3. Обґрунтувати та розробити методологію методу ткацтвотерапії при психологічному консультуванні підлітків.

4. Розробити практичні рекомендації щодо використання методу ткацтвотерапії у психологічному консультуванні практичного психолога.

Об'єкт дослідження – процес розвитку творчих здібностей підлітків.

Предмет дослідження – психологічні особливості розвитку творчих здібностей підлітків засобами ткацтвотерапії.

Гіпотеза дослідження: процесу розвитку творчих здібностей підлітків, підлітків групи посиленого психологічного супроводу може сприяти альтернативна форма роботи з тканиною; засоби ткацтвотерапії можуть бути дієвими при діагностиці наявності в анамнезі особистості зовнішніх факторів, які впливають на розвиток та формування психоемоційного та фізичного стану особистості підлітка.

Методи дослідження: *теоретичні* – аналіз, синтез, узагальнення, абстрагування, аналогії, формалізація, соціологічної і методичної літератури, керівних документів – для з'ясування стану розробленості проблеми, гіпотетико-дедуктивний метод; *емпіричні* – діагностичні методи (анкетування, методики, тестування), обсерваційні методи (пряме й опосередковане спостереження за групою), психолого-педагогічний експеримент, аналіз

продуктів дитячої творчості – з метою виявлення стану розвитку творчих здібностей підлітків; метод природного констатуючого та формувального експериментів, вибіркового методу, методу «Ткацтвотерапії» – для діагностики рівня розвитку творчого мислення підлітків, які потребують психологічного супроводу; описовий, лінгвогеографічний, лексикографічний методи, метод моделювання лінгвальних об'єктів – для аналізу характеристик номінацій процесів та явищ, орнаментів у ткацтві; методи психокорекції навчальної діяльності (методи психологічної корекції самооцінки, метод постановки та вирішення доступних завдань, психологічна корекція девіантної поведінки, використання шкали «Пошуку відчуттів» – для визначення схильності до участі в ризикованих та авантюрних діях); метод формувального експерименту – для перевірки результативності; *методи математичної статистики.*

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що:

вперше: розкрито зміст та чинники розвитку творчих здібностей підлітків засобами ткацтвотерапії; розроблено та апробовано новий арт-терапевтичний метод «ткацтвотерапія»; встановлено форми роботи з ниткою, тканиною, полотном для розвитку творчих здібностей підлітків; розроблено та укладено комплекс метафоричних асоціативних карт «Полотно життя» як супровідний інструментарій у роботі практичного психолога;

поглиблено та уточнено роль полотна у системі арт-терапевтичних методів;

удосконалено і розширено базу арт-терапевтичних методів: розроблено методичний інструментарій для роботи з «текстилетерапією» та «ткацтвотерапією», параметри психокорекційної концепції роботи з тканиною; розширено спектр використання тканини при роботі з підлітками; з'ясовано вплив тканинної терапії при роботі з різновіковою категорією реципієнтів; знайдено нову для самопізнання учня форму роботи з нитками та тканинами;

набули подальшого розвитку форми психокорекційної та розвивальної роботи з підлітками через застосування тканини; логіко-змістове наповнення методики ткацтвотерапії.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що вони можуть бути використані: 1) науково-педагогічними працівниками для оптимізації викладання навчальних дисциплін «Арт-терапія», «Вікова психологія з практикумом», «Основи психокорекції», «Практикум з групової психокорекції», «Психологічна служба в системі освіти», «Психологія творчості та обдарованості», «Психотерапія» та при веденні гуртків творчості і факультативів; 2) шкільними практичними психологами, клінічними психологами, психотерапевтами госпіталів як нові форми роботи зі старшими школярами, підлітками; 3) психологами-волонтерами для роботи з жертвами наслідків психотравмуючих подій.

Основні результати дослідження впроваджено в Собківському навчально-виховному комплексі «Дошкільний навчальний заклад – загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів» Уманської міської ради Черкаської області (довідка про апробацію та впровадження № 11 від 15.12.2015), Кочержинському навчально-

виховному комплексі «Дошкільний навчальний заклад – загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів» Уманської міської ради Черкаської області (довідка про апробацію та впровадження № 5 від 12.05.2016), Уманській дитячій школі мистецтв (довідка про апробацію та впровадження № 15 від 07.04.2017), Уманській дитячій міській лікарні (довідка про апробацію та впровадження № 19 від 26.04.2017).

Особистий внесок здобувача. Усі подані в дисертації наукові результати отримано автором самостійно. У науковій праці [9], опублікованій у співавторстві з І. Малишевською, особистий внесок здобувача полягає у систематизації теоретичних підходів до проблеми створення методу та розробці методичного комплексу її дослідження.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні положення та результати презентованого дослідження обговорено і схвалено на: *міжнародних науково-практичних конференціях* – «Педагогіка, психологія и технология инклюзивного образования» (г. Казань, 2014 г.), «Actual questions and problems of development of social sciences» (Kielce, 2016), «Актуальні питання, проблеми та перспективи розвитку гуманітарного знання у сучасному інформаційному просторі: національний та інтернаціональний аспекти» (м. Рубіжне, 2016 р.), «Актуальні проблеми психології навчання та розвитку» (м. Київ, 2017 р.); *всеукраїнських наукових та науково-практичних конференціях* – «Здобутки, проблеми та перспективи педагогічної науки та практики в умовах інноваційної перебудови української національної освіти» (м. Умань, 2011 р.), «Дослідницький компонент у діяльності загальноосвітніх навчальних закладів та позашкільних закладів освіти: ретроспектива та перспектива» (м. Київ, 2013 р.), «Психологія: сучасні методики та інновації у досвіді діяльності практичного застосування (м. Умань, 2016 р.), «Соціальна робота: виклики сьогодення (м. Тернопіль, 2017 р.); *міжвузівській науково-практичній конференції* «Здоров'язберігаючі основи формування майбутнього громадянина України» (м. Умань, 2012 р.); *регіональній науково-практичній конференції* «Особистість в стресовій ситуації: психологічний та соціальний аспект» (м. Умань, 2016 р.); *всеукраїнських науково-практичних та науково-методичних семінарах* «Сім'я як чинник формування особистості дошкільника, учня, студента» (м. Умань, 2012 р.), «Актуальні проблеми та особливості діяльності психолога в закладах освіти» (м. Умань, 2014 р.); *регіональному науково-практичному семінарі* «Актуальні проблеми корекційної педагогіки» (м. Умань, 2013 р.).

Публікації. Основні результати дослідження за темою дисертації опубліковано у 23 наукових працях, із них 4 наукові статі – у фахових виданнях України в галузі психології, 2 статей – у періодичних виданнях іноземних держав, 9 публікацій – у матеріалах наукових конференцій, 2 публікації – у збірниках, які додатково відображають наукові результати дисертації, 1 навчальний посібник, 1 навчально-методичний посібник, 1 комплекс авторських метафоричних карт «Полотно життя», 3 – авторські свідоцтва.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, який налічує

163 найменувань, та 12 додатків на 31 сторінці. Повний обсяг дисертації становить 206 сторінок. Обсяг основного тексту складає 145 сторінок і містить 7 рисунків на 7 сторінках та 26 таблиць на 24 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі – «Теоретичний аналіз стану дослідженості проблеми творчих здібностей у педагогічній та віковій психології» подано результати теоретичного аналізу наукової літератури, який засвідчив, що проблема розвитку творчих здібностей підлітків засобами арт-терапії є актуальною для психологічної науки.

За результатами теоретичного аналізу було з'ясовано, що творчі здібності – це сукупність індивідуально-психологічних особливостей особистості, які забезпечують успішність виконання творчої діяльності. Трактуювання поняття «творчі здібності» визначається різними підходами: функціонально-генетичний підхід (Є. Ільїн, Б. Русалов та ін.), діяльнісний підхід (Л. Виготський, С. Рубінштейн, Б. Теплов та ін.), суб'єктний підхід (Т. Артем'єва, С. Науменко, М. Холодна, В. Москвіна та ін.) - до пояснення природи даного феномена.

Арт-терапія – це напрям психологічної науки, що передбачає лікування та процес самоактуалізації особистості засобами мистецтва. Питаннями становлення та практичного значення арт-терапії в Україні займаються І. Ільченко, І. Богданцева, Г. Витак, В. Беккер-Глош, В. Матвеев, Г. Побережна, І. Цимбалій, К. Мілотіна, О. Тараріна.

Не зважаючи на значення арт-терапії в системі психологічного консультування підлітків, досі недостатньо розроблена методологія арт-терапевтичних методів, що обмежує діагностику, прогноз розвитку творчих здібностей, розвитку особистості, ліквідацію вади дисфункцій організму підлітка в умовах здійснення навчально-виховного процесу.

Аналіз наукової літератури доводить, що не існує єдиного погляду на сутність креативності в контексті творчої діяльності особистості, а також на механізм цього соціально-психічного явища. У вітчизняній психології велика увага приділяється проблемі умов розвитку творчого мислення, цілеспрямованого формування евристичних прийомів. Показано, що оволодіння евристичними прийомами дає могутній поштовх розвитку творчого мислення, але не гарантує успішного рішення творчих задач. Отже, увага приділяється розкриттю ества креативності, з'ясуванню механізмів творчої діяльності і природи творчих здібностей.

Психологічне консультування засобами арт-терапії є продуктивним і має результат, який підліток може побачити, відчувати і виправити.

Робота засобами мистецтва у корекції та диференційно-діагностичній роботі оперується специфікою людини та її функціональної побудови. Структура людської особистості наведена у рисунку 1.

Становлення та розвиток гармонійної особистості має відбуватися цілісно та систематично з урахуванням розвитку всіх видів діяльності людини та здійснення діагностики отриманих результатів, надолуження розвитку недорозвинутих сфер формування індивіда.

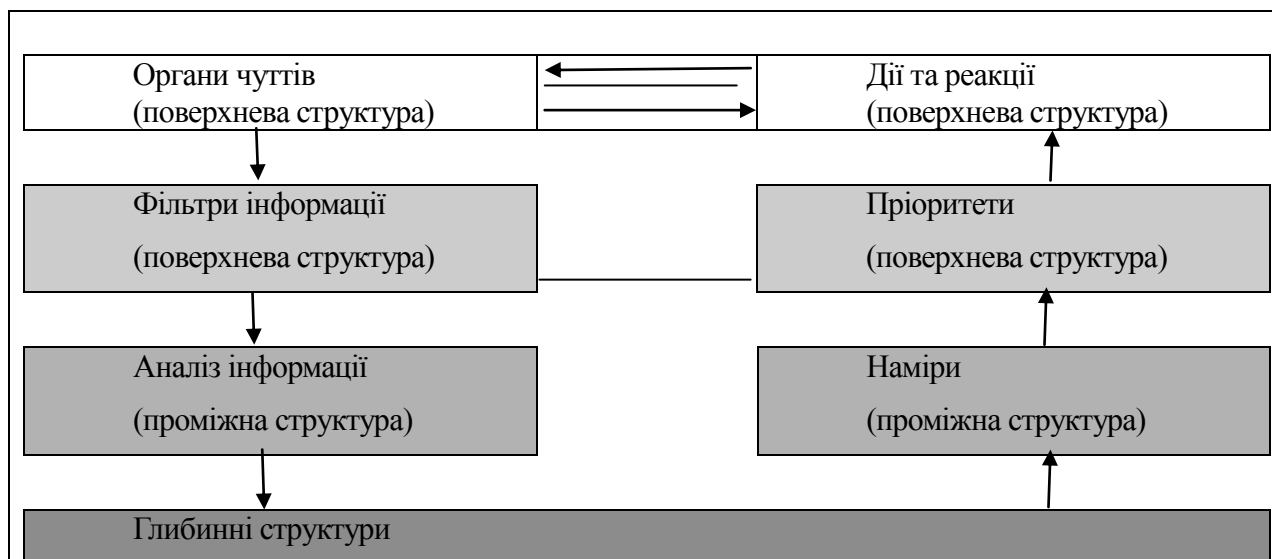

Рисунок 1 – Структура людської особистості

Виокремлено, що на розвиток творчих здібностей впливає система зовнішніх (система сімейного виховання, вплив школи та спілкування з однолітками) та внутрішніх (вікові, індивідуально-психологічні особливості особистості, агресивність, акцентуації характеру, гендерні відмінності, стратегії організації розумової діяльності) чинників, система блоків (інтелектуальних, когнітивних, емотивних). Вивчення впливу зовнішніх чинників на розвиток творчого потенціалу учня дало змогу здійснити дослідження впливу ткацтва на розвиток особистості старшого школяра.

У другому розділі – «Емпіричне дослідження психологічних особливостей розвитку творчих здібностей підлітків засобами ткацтвотерапії» описується обґрунтування діагностичного інструментарію ткацтвотерапії та опис вибірки дослідження. Основну вибірку становили учні старшої школи групи ризику: підлітки дипансерного обліку; учні з малозабезпечених родин; діти-сироти; учні, позбавлені батьківського піклування; учні з психосоматичними захворюваннями, учні – жертви сексуального насилля, внутрішньо-переміщені особи; підлітки з ознаками гострої реакції на стрес; підлітки з ознаками посттравматичного стресового розладу; діти учасників бойових дій та інші. Усього в дослідженні взяло участь 500 осіб. У вибірці стандартизації на різних етапах дослідження впливу ткацтвотерапії взяло участь 175 респондентів (152 представники чоловічої статі та 23 представниці жіночої статі, у віці від 8 до 18 років). 123 особи склали основну вибірку дослідження, 52 особи – вибірку стандартизації для апробації створеного методу.

Психолого-педагогічний експеримент був побудований на основі плану для двох груп, однак після додаткових досліджень він був збільшений до чотирьох («Група ризику», «Мрійники», «Відмінники», Експериментальна «КДМ»).

Контрольною групою була четверта експериментальна група, для якої рівень незалежної змінної $X=0$, тобто вплив на випробуваних не здійснювався.

Експериментальний план передбачав проведення констатуючого та контрольного діагностичних зрізів, між якими в кожній групі випробовувалась

дія незалежної змінної.

Емпіричні дані, що були отримані внаслідок анкетування, підлягали обробці за допомогою дихотомічної системи оцінки відповідей. Для інтерпретації результатів дослідження були застосовані відсотковий аналіз та порівняння значень за допомогою t-критерію Ст'юдента.

Дослідження проводилося поетапно.

На *першому етапі* (2011–2013 рр.) вивчався стан проблеми та її висвітлення у вітчизняній і зарубіжній науковій літературі, психолого-педагогічній практиці, опрацьовувався понятійний апарат дослідження, визначалися теоретичні засади дисертації, опрацьовувалися матеріали польового дослідження, здійсненого у 2008 році.

Другий етап (2013–2014 рр.) – проводився аналіз та підбір методик психодіагностики для експериментального дослідження відповідно до мети та завдань дисертаційного дослідження, розроблялася концепція програми «Етнолінгвіст» та методологія методу ткацтвотерапії, укладалися посібники та методичні рекомендації з використання методу.

Третій етап (2015–2017 рр.) – проводився констатувальний етап дослідження, спрямований на визначення стану розвитку творчих здібностей підлітків ЗНЗ сільської місцевості, здійснення аналізу звернень підлітків до кабінету «Клініка дружня до молоді», здійснення вивчення особових справ учнів Кочержинського та Собківського НВК, вивчення даних медичних справ учнів, проведення кількісної обробки якісної інтерпретації отриманих даних та їх узагальнення, згідно з якими було розроблено модель психологічних особливостей розвитку творчих здібностей підлітків засобами ткацтвотерапії. Відбулося залучення фахівців до проекту «Військово-польовий АРТ» з метою вивчення впливу ткацтвотерапії у системі арт-терапевтичного консультування осіб з наслідками ПТСР та ГРС, удосконалювалася методологія методу ткацтвотерапії з метою оптимізації використання у навчально-виховному процесі.

Четвертий етап (2017 р.) – проводився формувальний експеримент – здійснювалася перевірка ефективності психолого-педагогічних умов розвитку творчих здібностей підлітків, аналізувалися його результати; здійснювалася підготовка тексту дисертації.

Результати первинного діагностування груп ризику та експериментальної групи засвідчили наявність фрустраційних станів у підлітків та потребу у пошуках дієвих методів роботи практичного психолога з метою зниження їхнього впливу на розвиток творчих здібностей підлітків. Таким чином було виокремлено метод ткацтвотерапії при діагностуванні та консультуванні підлітків.

Автор засвідчує, що наявність в анамнезі розвитку особистості психотравмуючих подій призводить до виникнення захисних функцій, призводить до ригідності мислення, розвитку психосоматичних захворювань, погіршення міжособистісних стосунків з однолітками та батьками, призводить до зниження мотиваційно-сміислової сфери особистості підлітка. Окреслено вибірку дисертаційного дослідження.

З метою виокремлення значущих чинників, що впливають на процес психосоматизації та порушення міжособистісних відносин серед підлітків було використано методику «Вимірювання тривожності Тейлора» (адаптовану Т. Немчиновим). Результати наведено в таблиці 1. Для зручності відмітки на шкалі було визначено показники у цифрах та відсотках (показник 123 було прийнято за 100 %).

Таблиця 1 – Критерії діагностування підлітків групи ризику

Критерії визначення	n	%
Конфліктні відносини в сім'ї	109	88,61
Психічні травми переляку та наслідки гострих стресових реакцій	110	89,43
Відсутність рольової ідентифікації з батьком однієї статі	56	45,52
Велика кількість заборон з боку батьків, відсутність понятійного компоненту у міжособистісному спілкуванні між батьками та дітьми	109	88,61
Відсутність зони комфорту та вільного простору для саморозвитку та зняття напруги	121	98,37
Рання раціоналізація почуттів дитини, обумовлена надмірною принциповістю батьків чи їхнє емоційне неприйняття дітей	109	88,61
Пасивне спостереження за насиллям чи конфліктами	121	98,37

З огляду на психолого-педагогічні умови розвитку креативної складової творчого мислення підлітків в процесі навчання автором було розроблено програму ткацтвотерапії, комплект метафоричних асоціативних карт «Полотно життя», розроблено програму факультативних занять для учнів 5-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів «Ткацтвотерапія».

Емпіричне вивчення психологічних особливостей розвитку творчих здібностей підлітків дозволило визначити методологічні основи використання засобів ткацтвотерапії.

Діагностика відхилень у розвитку, зокрема дисфункції мозку, є можливою при роботі з рахунковими методиками ткацтвотерапії (перебірне ткацтво, снування основи). Робота з нитками, ткацьким станком, рамами, дощечками у рамках діагностичних майстер-класів методом ткацтвотерапії здатна визначити загальний стан розвитку та становлення підлітка. До таких показників відноситься гіпо-, гіпертонус, м'язовий захист, синкитензії, ригідні тілесні установки, повноцінність опорно-рухових функцій (конвергенції та амплітуда рухів очей); пластичність при переході від однієї до іншої діяльності (прибивання полотна лядою, зміна ходу по підніжках, просування заправних ниток по основі, зміна положення полотна на товарному валу, відпускання основи); рівень вираження вегетативних реакцій, збоїв у диханні, соматичних дизритмій.

Показники вивчення інтелектуальних можливостей підлітка засобами ткацтвотерапії: 1) визначення домінуючого кольору, визначення зайвого кольору в гамі; 2) створення проєкції, складання аналогій, визначення ролі повторюваних елементів у композиції; 3) виділення основних ознак у роботі; 4) виявлення та ліквідація хиб у роботі.

Етапи, які визначають структуру роботи з підлітком засобами ткацтвотерапії: вибір техніки ткацтва, вибір ширини, довжини виробу, кольорової

гами, вибір складності візерункової композиції, складання схеми візерунку, розрахунок чисельності ниток основи, порядкового розміщення ниток відповідно до схеми малюнку, підбір ниток піткання, снування, знімання основи, заправка дощечок, ткацького станка, рогатини, ткання та виправлення дефектів, знімання виробу та його чистка, аналіз.

Методичні форми роботи ткацтвоотерапії: цілеспрямований вибір темпу та ритму роботи (як терапевтом, так і самими учасниками), кінестетична емпатія, ритмічна синхронізація, експериментування з рухом, цілеспрямований вибір ритмо-тактильної вправи; зворотній зв'язок, що дозволяє використовувати ткацтво не тільки як спосіб самовираження, а і як засіб діагностики та корекції відносин в групі.

Методичне забезпечення методу ткацтвоотерапії: рогатини, ткацькі станки горизонтальні з шириною полотна 80 см, ткацькі стани вертикальні, рами для ткацтва, рами для снування основи, станки настільні з шириною полотна 35 см, станки настільні з шириною полотна 5 см, човники, ткацькі ножі для переборів, затискачі, берда металеві, дощечки, бердечка з вічками; нитки різної структури та кольорової гами, шнури, атласні стрічки, клаптики одягу.

Основні форми роботи розподіляються на групи: 1) композиційна побудова схем візерунку; 2) підготовка до створення умов роботи (розрахунок необхідної кількості ниток для створення основи, снування основи, заправка ткацького станка); 3) заправка візерункового мотиву, підбір оптимальних ниток для піткання, визначення способу ткацтва в залежності від заданих параметрів виробу; 4) підбір технік для ткацтва на дощечках, бердечку, рогатині. Ці техніки передбачають високий рівень зосередженості при виконанні завдання. Розглянемо специфіку створення математичних схем візерунків та її психологічний вплив на розвиток особистості.

Залежно від способу ткацтва можна виділити: ткацтво на рогатині, на дощечках, на ткацькому станку, ткацтво на картах, ткацтво на качалочці, ткацтво на бердечку.

Тип полотна залежно від способу виконання: поперечно-смугасті (багаточовникові), сіро-білі, перебірні, плахтові, стрічкові, килимові, жакардові тканини. Залежно від виду переплетення виділяють: репси, рогожка, саржа, комбіновані, ажурні, атласно-сатинові.

Використання методу ткацтвоотерапії на формування мисленнєвих операцій учнів методологічно розподіляється на етапи: 1) порівняння; 2) аналіз; 3) синтез; 4) абстрагування; 5) узагальнення.

Етапи психологічного консультування шляхом використання методу ткацтвоотерапії: 1) діагностика; 2) розвиток навиків саморегуляції клієнта. Передбачає розвиток та укріплення навиків рефлексії та саморегуляції підлітка; 3) терапія; 4) психокорекція; 5) етап завершення; 6) після корекційний етап.

Принципи здійснення консультування: доступність, незалежність, захист і безпека підлітка, конфіденційність інформації, заборона на подвійні відносини, повага гідності та суверенітету підлітка, етичні аспекти початку консультування, етичні аспекти припинення консультування.

Етапи впровадження програми здійснюються у відповідності до

визначеного алгоритму, наведеного у таблиці 2.

Таблиця 2 – Алгоритм впровадження програми ткацтвотерапії

№ з/п	Назва	Періодичність	Загальний час на одну консультацію
Організаційна діяльність психолога			
1	Оцінка потреб підлітка, його родини	1-й місяць консультування – 1 раз на тиждень, наступні – 1 раз на два тижні	12,0
2	Складання індивідуального плану	Упродовж 5-ти робочих днів з дати завершення оцінки потреби	8,0
3	Аналіз та корегування плану	1 – проміжний, 1 - підсумковий	0,6
4	Організація діяльності груп творчості, груп самопомоги	Перший місяць – 1 раз на місяць, далі – два рази з на місяць	6,0
5	Підготовка та укладання договору	Одноразово (протягом семи робочих днів з дати погодження на здійснення консультування)	1,0
6	Складання акту оцінки потреб родини підлітка	Після проведення оцінки потреб підлітків	2,0
7	Формування особової справи	Упродовж здійснення процесу консультування	12,0
Психологічна діагностика засобами ткацтвотерапії			
1	Діагностика розвитку інтелектуальних процесів	Не рідше 1-го разу на тиждень	12,0
2	Діагностика розвитку когнітивної сфери	Не рідше 1-го разу на тиждень	12,0
3	Діагностика розвитку емотивної сфери	Не рідше 1-го разу на тиждень	12,0
4	Діагностика розвитку фізичного стану	Не рідше 1-го разу на тиждень	12,0
Етапи здійснення психологічної корекції засобами ткацтвотерапії			
1	Докорекційно-психодіагностичний (підготовчий) етап	Не рідше 1-го разу на місяць	12,0
2	Настановний етап	Не менше 5 разів за період здійснення консультування	5,0
3	Психокорекційний (основний) етап психокорекційної роботи	Не менше 1-го разу на місяць	10,0
4	Завершальний (оцінювальний) етап	Не рідше 1-го разу на тиждень	12,0
Форми здійснення психологічного супроводу, після корекційної психодіагностики			
1	Бесіди	Протягом першого – другого місяців 2 рази на тиждень	7,5
2	Психологічна підтримка	Не менше 1 разу на тиждень	6,0
3	Телефонний супровід	Не менше 1 разу на тиждень	6,0

З метою підвищення її ефективності та збільшення терапевтичного інструментарію психолога з урахуванням можливостей проводити роботу поза межами статичного місця здійснення психодіагностики був розроблений набір

метафоричних карт «Полотно життя» та укладено методичні рекомендації до їх використання.

Комплекс авторських метафоричних карт «Полотно життя» є доповненням та продовженням інструментарію практичного психолога методом ткацтвотерапії у психотерапевтичній практиці. Колода «Полотно життя» складається з авторських колод метафоричних асоціативних карт «Мотиви», «Тканини», «Сировина», «Інструментарій» та колоди «Нити».

Комплекс авторських метафоричних карт був використаний в роботі при глибинному аналізі анамнезу розвитку особистості; визначенні домінуючої схеми поведінки особистості, сприянні особистісному зростанню; подоланні кризи і корекції поведінки; при подоланні наслідків травми; корекції відносин і вирішення конфліктів; зменшення страху критики або засудження; розвитку творчих здібностей особистості; розвитку творчого потенціалу та пошуку ресурсного стану; управлінні стресом; діагностиці та оцінці професійних компетенцій майбутніх фахівців-професіоналів; аналізу психологічних особливостей представників різних професій; створенні психологічних портретів фахівців-професіоналів; аналізі уявлень про майбутню професійну діяльність; розвитку ключових компетенцій майбутніх психологів.

У третьому розділі «Розвиток творчих здібностей підлітків засобами ткацтвотерапії» подано обґрунтування психологічного консультування засобами ткацтвотерапії з метою розвитку творчих здібностей підлітків; окреслено концепцію програми ткацтвотерапії; подано результати емпіричного дослідження, інтерпретація яких дозволила виявити взаємозв'язок мотиваційно-сислової сфери підлітків з розвитком творчих здібностей за допомогою методу ткацтвотерапії; проаналізовано проблеми психодіагностики інтелекту і креативності та розглянуто шляхи їх вирішення, розкрито методичні аспекти психодіагностики формування мисленнєвої діяльності особистості підлітка в процесі праці як умова впливу на розвиток комунікативних здібностей у процесі творчості; проаналізовано взаємодію розвитку фізичного здоров'я з активним розвитком творчого потенціалу.

Аналіз результатів спостереження показав, що процес мислення особистості пов'язаний із особистісними адаптивними механізмами та механізмами психологічного захисту. Робота з нитками, ткацьким станком, рамами, дощечками в рамках діагностичних майстер-класів здатна визначити загальний стан розвитку та становлення підлітка. До таких показників відноситься гіпо-, гіпертонус, м'язовий захист, синкитензії, ригідні тілесні установки, повноцінність опорно-рухових функцій (конвергенції та амплітуда рухів очей); пластичність підлітка при переході від однієї до іншої діяльності (прибивання полотна лядою, зміна ходу по підніжках, просування заправних ниток по основі, зміна положення полотна на товарному валу, відпускання основи); рівень вираження вегетативних реакцій, збоїв у диханні, соматичних дизритмій. Ці патофеномени є свідченням препатологічного стану підкіркових утворень мозку, що потребують корекції. Наявність патофеноменів в анамнезі підлітка впливає на загальний розвиток творчих здібностей особистості учня. Вплив ткацтвотерапії на розвиток творчих здібностей підлітків був вивчений з урахуванням впливу на інтелектуальний, когнітивний, емотивний рівні.

Для визначення надійності та валідності засобів методики було перевірено: надійність елементів методики з метою перевірки міри внутрішньої гармонії методу; стійкість результатів дії методу у часі; надійність паралельних форм з метою перевірки співвідношень результатів респондентів на різні вибірки завдань; конструктивну валідність з метою перевірки теоретичного конструкта методики.

Діагностичний етап дослідження полягав у послідовному проведенні заданих емпіричних процедур.

На аналітично-інтерпретаційному етапі здійснювалася обробка отриманих емпіричних даних з використанням методів математичної статистики в рамках кореляційного та факторного аналізу.

Порівняльний аналіз впливу методу на розвиток розумових функцій у контрольній групі та групі ризику дозволив отримати такі дані, наведені у таблиці 3.

Таблиця 3 – Результати порівняння рівня розвитку розумових функцій (здібностей) у контрольній групі та групі ризику до формуючого експерименту

Позиції	Група контрольна (59 осіб)	Група ризику (63 особи)	t-критерій
	m	y	
№ 1 «Загальна поінформованість про метод»	9,08	2,47	0,13
№ 2 «Загальна кмітливність»	9,13	2,74	0,06
№ 3 «Арифметичний»	11,79	1,44	2,78**
№ 4 «Знаходження подібних ознак»	11,54	1,35	2,70**
№ 5 «Словник»	9,70	2,65	0,20
№ 7 «Завершення схеми»	8,82	2,56	0,73
№ 8 «Встановлення послідовності зображень»	9,43	2,86	0,12
№ 9 «Складання схеми з орнаменту»	11,80	1,29	2,67**
№ 10 «Складання зображення із визначених проборів»	11,46	1,21	2,73**
№ 11 «Кодування»	9,16	2,76	0,18

Примітка: ** – статистично достовірні розбіжності за критерієм t-Ст'юдента виявлені при $p \leq 0,01$.

Після формуючого експерименту у досліджуваних групі ризику та контрольній групі було порівняно розвиток розумових здібностей. Результати порівняння наведено у таблиці 4.

Порівняння результатів до і після формуючого експерименту дало змогу з'ясувати, що розроблений метод впливає на такі розумові здібності як спроможність засвоювати основні арифметичні процеси, формує функції аналізу співвідношень, сприяє оволодінню вербальними поняттями, сприйняттю форм, візуальній перцепції (аналіз, синтез, зорово-рухова інтеграція).

Спостереження за експериментальною вибіркою показали, що корекційна робота методично базується на уявленнях про закономірності розвитку та ієрархічній побудові мозкової орієнтації в онтогенезі а практично – на адаптованих варіантах базових нейробіологічних, тілесно-орієнтованих, етологічних, театральних та інших психотехніках.

Таблиця 4 – Результати порівняння рівня розвитку розумових функцій (здібностей) у контрольній групі та групі ризику після формуючого експерименту

Позиції	Група контрольна (59 осіб)	Група ризику (63 особи)	t-критерій
	m	y	
№ 1 «Загальна поінформованість про метод»	9,85	2,89	0,10
№ 2 «Загальна кмітливність»	9,75	3,06	0,25
№ 3 «Арифметичний»	10,43	3,01	0,11
№ 4 «Знаходження подібних ознак»	10,31	3,07	0,25
№ 5 «Словник»	10,52	3,08	0,08
№ 7 «Завершення схеми»	9,56	3,09	0,71
№ 8 «Встановлення послідовності зображень»	10,36	3,28	0,03
№ 9 «Складання схеми з орнаменту»	10,66	2,97	0,06
№ 10 «Складання зображення із визначених проборів»	10,72	2,64	0,25
№ 11 «Кодування»	9,56	2,82	0,09

Функції терапевтичного впливу ткацтвотерапії наведено у таблиці 5.

Таблиця 5 – Функції терапевтичного впливу ткацтвотерапії

Функція	Характеристика	%
<i>корекційна</i>	корекція наслідків впливу асоціальних чинників виховання особистості; формуванні умінь позитивного ставлення до творів власної діяльності; аналіз проробленої роботи з точки зору можливих недоліків, складнощів та мотивування причин їхнього виникнення, прогнозування можливостей вирішення утворених проблем	25,70
<i>рецептивно-розвиваюча</i>	забезпечення активного пізнання світу та себе через отриману інформацію	46,68
<i>виховна</i>	формування інтересів й потреб учнів;	39,90
<i>мотиваційна</i>	формування мотивів аналізу отриманої інформації з метою розвитку інтелектуальної сфери	43,25
<i>пізнавальна</i>	забезпечення опанування новими уміньми й навичками під час аналізу, опанування новими техніками роботи	67,36
<i>аксіологічна:</i>	діагностика духовно-ціннісного потенціалу культурологічної спадщини	58,36
<i>естетична</i>	вивчення творів культури, історії, мистецтва як формуючих складових етнокультурних складників	89,99

Авторська програма створила можливість виявлення міри вираженості особистісних якостей старшокласників, які функціонально репрезентують зміст їх ціннісно-сміслових утворень свідомості.

Узагальнення результатів дослідження дозволило зробити висновки щодо дієвості методу ткацтвотерапії та укладання авторської програми з ткацтвотерапії.

ВИСНОВКИ

Теоретичний аналіз психологічної літератури засвідчив, що на даному етапі немає єдиної думки щодо сутності поняття творчі здібності, креативність та механізму розвитку цього соціально-психічного явища. Різні підходи до

вивчення творчих здібностей підлітків стають джерелом полеміки між науковцями щодо природи, структури, змісту творчих здібностей, бар'єрів, що блокують їхній розвиток. Маючи складну структуру, творчі здібності впливають на готовність особистості до оволодіння новими знаннями та навиками, мають відношення до якості виконання завдань. Розкриті основні види творчого і нетворчого мислення.

Використання методу арт-терапії при здійсненні консультування підлітків має високий показник результативності. З'ясовано, що використання психологом методів арт-терапії в у мовах становлення навчально-виховного процесу потребує удосконалення та розширення методологічних засад.

Виокремлено, що на розвиток творчих здібностей впливає система зовнішніх (система сімейного виховання, вплив школи та піклування з однолітками) та внутрішніх (вікові, індивідуально-психологічні особливості особистості, агресивність, акцентуації характеру, гендерні відмінності, стратегії організації розумової діяльності) чинників, система блоків (інтелектуальних, когнітивних, емотивних). Вивчення впливу зовнішніх чинників на розвиток творчого потенціалу учня дало змогу здійснити дослідження впливу ткацтва на розвиток особистості старшого школяра та здійснити польове дослідження в населених пунктах віддалених сіл Прикарпаття з метою створення арт-терапевтичного методу – ткацвотерапії.

Діагностика впливу ткацвотерапії на розвиток первинних ознак творчих здібностей підлітків (відкритості досвіду, широті категоризації, швидкості мислення, гнучкості мислення, оригінальності мислення) дала змогу зробити висновок про причинно-наслідкові зв'язки між творчістю підлітка та факторами екзогенного та ендогенного впливу в анамнезі особистості підлітка.

Структурно-семантичний аналіз емпіричного матеріалу підтверджує ефективність використання засобів методу ткацвотерапії з метою визначення психологічних особливостей розвитку творчих здібностей підлітків, в об'єктивності глибинно-психологічних витоків особистісної проблеми суб'єкта (внутрішньої неусвідомлюваної суперечливості).

Зафіксовано вплив ткацвотерапії на розвиток інтелектуальної (зниження рівня стереотипності мислення, збільшення частки образно-емоційних компонентів мислення, зростання кількості відтворених міжпоняттєвих зв'язків словесно-символічного змісту мислення), когнітивної (розвиток уяви, пам'яті, розширення словникового запасу, зміна специфіки особливостей сфери перцепції) та емотивної (здатність до самоконтролю, зміна психоемоційного тону, діагностика фізичних та психоемоційних станів) сфер діяльності підлітка.

Теоретико-емпіричний аналіз матеріалу, отриманого у ході дослідження, засвідчує ефективність методу та його впливовість при поєднанні з іншими діагностичними, психотерапевтичними методами психологічної корекції.

З огляду на психолого-педагогічні умови розвитку креативної складової творчого мислення підлітків в процесі навчання було обґрунтовано і розроблено методологію методу ткацвотерапії, розроблено засоби методу ткацвотерапії, укладено програму ткацвотерапії, розроблено програму факультативних занять для учнів 5-11 класів загальноосвітніх навчальних

закладів «Ткацтвотерапія», розроблено комплект метафоричних асоціативних карт «Полотно життя». В ході здійснення дослідження було досліджено вплив використання таких напрямків роботи з тканиною: ткацтво, клаптикове шиття, ляльки-тканки, створення композицій із камуфльованої тканини, вибійка при психологічному консультуванні підлітків.

Розроблено практичні методичні рекомендації щодо застосування засобів методу ткацтвотерапії у системі здійснення психологічного консультування. Основними техніками методу ткацтвотерапії виділено: ткацтво на дощечках, ткацтво на рогатині, ткацтво на ткацькому станку, ткацтво на прутах. Суміжним напрямом роботи виділено використання метафоричних асоціативних карт «Полотно життя». Методологічними формами роботи методом ткацтвотерапії є цілеспрямований вибір темпу та ритму роботи, кінестетична емпатія, ритмічна синхронізація, експериментування з рухом, цілеспрямований вибір ритмо-тактильної вправи.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів заявленої проблеми. Метод ткацтвотерапії показав дієвість при здійсненні індивідуального, групового, тренінгового психологічного консультування. Після ґрунтовних досліджень було встановлено, що метод ткацтвотерапії можливий для використання у колективних та індивідуальних майстер-класах при роботі з класними керівниками та підлітками, їхніми батьками; у групах творчості, з родинами військовослужбовців, із внутрішньо переміщеними особами, під час здійснення сімейного консультування.

Подальшого вивчення потребують способи інтерпретації методу ткацтвотерапії та його вплив на перебіг психічних процесів особистості. Перспективи досліджень вбачаються у поглибленому пізнанні діагностико-психокорекційних можливостей використання методу об'єктивування шляхом опрідметнення внутрішніх характеристик психіки особистості.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати

1. Швець В. В. «Текстилетерапія» як метод впливу на розвиток творчих здібностей старшокласників загальноосвітніх навчальних закладів та спеціалізованих навчальних закладів. *Sciences of Europe*. Praha, 2016. Vol. 1. № 4(4). Р. 78–82.

2. Швець В. В. Шляхи системного педагогічно-батьківського підходу до діагностики та ліквідації причин психосоматичних захворювань школярів. *Вісник Національного університету оборони України* : зб. наук. праць / редактор Стасюк В. В. Київ : НУОУ, 2016. Вип. 1 (47). С. 161–166.

3. Швець В. В. Розробка математичних схем запровачених малюнків для ткацтва як умова розвитку аналітичного мислення учнів середньої школи та формування високоінтелектуальної творчої особистості (з досвіду роботи). *VIRTUS: Scientific Journal*. 2016. June. № 7. Р. 68–74.

4. Швець В. В. Варіативні прояви емоційного вигорання батьків як детермінант нестабільності нервової системи дітей як показник зниження творчої активності в умовах тотальної видозміни навчально-виховного процесу

(з результатів роботи). *Актуальні проблеми психології* : збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Київ; Ніжин : ПП Лисенко, 2016. Т. IX : Загальна психологія. Історична психологія. Етнічна психологія. Випуск 8. С. 527–535.

5. Швець В. В. Діагностика та усунення причин психосоматичних захворювань на шляху системного педагогічно-батьківського підходу. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки*. 2017. № 2 (37). С. 51–55.

6. Швець В. В. Встановлення генези ткацтвотерапії в умовах здійснення навчально-виховного процесу та в загальній системі арт-терапевтичних напрямів. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки* : зб. наук. праць. 2017. Вип. 2. Т. 3. С. 121–126.

Опубліковані праці апробаційного характеру

7. Швець В. В. Вплив сімейного виховання на формування поведінкових реакцій дитини. *Здобутки, проблеми та перспективи педагогічної науки та практики в умовах інноваційної перебудови української національної освіти*: мат. IV Всеукраїнської студентської наукової конференції (м. Умань, 15 квітня 2011 р.). Умань, 2011. С. 210–212.

8. Швець В. В. Народне ремесло як основа формування сімейних традицій. *Сім'я як чинник формування особистості дошкільника, учня, студента*: зб. матеріалів Всеукраїнського наук.-метод. семінару (м. Умань, 21 лютого 2012 р.). Умань, 2012. С. 158–160.

9. Швець В. В., Малишевська І. А. Ткацтвотерапія як засіб корекції порушень психофізичного розвитку дітей з особливими освітніми потребами. *Здоров'язберігаючі основи формування майбутнього громадянина України*: матеріали міжвузівської студентської науково-практичної конференції (м. Умань, 26 квітня 2012 р.). Умань, 2012. С. 105–106.

10. Швець В. В. Вплив сімейного виховання на мовленнєвий розвиток дитини. *Актуальні проблеми корекційної педагогіки*: матеріали регіон. наук.-практ. семінару (м. Умань, 28 лютого 2013 р.). Умань, 2013. С. 97–99.

11. Швець В. В. Проблема духовності в підлітковому і юнацькому віці і шляхи її вирішення. *Современные проблемы развития образования и воспитания молодежи* : сборник материалов 2-й международной научно-практической конференции (г. Москва, 31 марта 2013 г.). Москва, 2013. С. 174–181.

12. Швець В. В. Дослідницька діяльність учня як необхідна складова успішної самореалізації компетентного спеціаліста. *Дослідницький компонент у діяльності загальноосвітніх навчальних закладів та позашкільних закладів освіти: ретроспектива та перспектива*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 21 листопада 2013 р.). Київ, 2013. С. 218–224.

13. Швець В. В. Використання авторських метафоричних асоціативних карт «Тканини», «Мотиви», при роботі з підлітками з метою зниження наслідків стресу та розвитку навиків саморегуляції. *Актуальні питання, проблеми та перспективи розвитку гуманітарного знання у сучасному інформаційному просторі: національний та інтернаціональний аспекти*: зб.

наукових праць за матеріалами XII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Рубіжне, 30-31 травня 2016 р.). Монреаль, Северодонецьк, 2016. Ч. 2. С. 26–29.

14. Швець В. В. Діагностика наявності почуття провини та психосоматичних захворювань у підлітків засобами текстилетерапії в умовах первинного психотерапевтичного сеансу. *Actual questions and problems of development of social sciences: proceedings of the international scientific-practical conference* (Kielce, 28-30 June, 2016). Kielce, 2016. P. 170–173.

15. Швець В. В. Текстилетерапія (арттерапія) як засіб соціалізації підлітків із психологічною травмою. *Актуальні проблеми психології навчання та розвитку* : зб. наукових праць за матеріалами міжнар. наук.-практ. конф. з нагоди 70-тиліття заснування лабораторії психології навчання імені І. О. Синиці (м. Київ, 25-26 травня 2017 р.). Київ. 2017. С. 197–200.

Праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

16. Швець В. В. Девіації в поведінці особистості та шляхи їх подолання. *Путь в педагогическую науку: проблемы и решения* : сборник научных работ студентов. Симферополь: «ДИАЙПИ». 2011. Вып. 1. С. 291–294.

17. Швець В. В. «Ткацтво́терапія» як альтернатива шкільного психолога у роботі з дітьми з особливими потребами (з результатів роботи). *NOVATION: ежемесечный международный научный журнал*. Варна. 2016. № 3. Июнь. Ч.2. С.155–159.

18. Рішення про реєстрацію авторського права на твір «Навчально-методичний посібник «Ткацтво́терапія»; Швець Владислава Володимирівна; № 65749; заявка від 11.03.2016. 1 с.

19. Рішення про реєстрацію авторського права на твір «Збірник творів «Асоціативні карти» «Тканини» № 52»; Швець Владислава Володимирівна; № 65750; заявка від 11.03.2016. 1 с.

20. Рішення про реєстрацію авторського права на твір «Збірка творів «Асоціативні карти «Мотиви» № 109»; Швець Владислава Володимирівна; № 65751; заявка від 11.03.2016. 1 с.

Навчальні та навчально-методичні посібники

21. Швець В. В. *Авторські метафоричні асоціативні карти «Полотно життя»* : методичний посібник. Умань : СПД Жовтий, 2013. 28 с.

22. Швець В. В. *Ткацтво́терапія* : навчально-методична програма факультативного заняття для 5-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів, спеціалізованих шкіл та спеціалізованих навчальних закладів. Умань : РВЦ «Софія», 2013. 17 с.

23. Швець В. В. *Ткацтво́терапія* : навчально-метод. посіб. Умань: Видавничо-поліграфічний центр «Візаві», 2016. 120 с.

АНОТАЦІЇ

Швець В. В. Психологічні особливості розвитку творчих здібностей підлітків засобами ткацтво́терапії. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук зі спеціальності 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія. – Національна академія

Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького. – Хмельницький, 2018.

У роботі здійснено аналіз понять арт-терапія, ткацтвотерапія, творчі здібності, обдарованість, інтелект, мислення; подається аналіз вітчизняної і зарубіжної літератури з проблеми дослідження; розглядаються вироблені різними психологічними школами підходи до трактування природи і детермінації креативності; розглянуті умови та надана характеристика програм, що спрямовані на формування творчих здібностей підлітків; розглянуті концептуальні моделі організації розвиваючих занять, методи і прийоми їх здійснення, вивчено питання діагностики психосоматичних захворювань учнів загальноосвітніх навчальних закладів. Визначено вплив використання методів ткацтвотерапії при здійсненні первинних консультацій та діагностики дисфункцій підлітків, особливостей мислення реципієнтів, впливу розвитку особистості підлітка на розвиток захисних реакцій та когнітивно-поведінкових порушень. Результати спостережень лягли в основу розроблення нового арт-терапевтичного методу – ткацтвотерапії. Емпірично досліджено психологічні особливості розвитку творчих здібностей підлітків засобами ткацтвотерапії.

Обґрунтовано, розроблено та експериментально перевірено ефективність методу «Ткацтвотерапія» при психологічному консультуванні підлітків. Виокремлено методологію використання методу ткацтвотерапії у психологічному консультуванні практичного психолога. Теоретико-емпіричний аналіз матеріалу, отриманого у ході дослідження, засвідчує ефективність методу та його впливовість при поєднанні з іншими методами діагностики, терапії, психокорекції.

Ключові слова: арт-терапія, ткацтвотерапія, творчі здібності, розвиток, психологічна реабілітація, психологічний супровід, метафоричні асоціативні карти «Полотно життя».

Швец В. В. Психологические особенности развития творческих способностей подростков средствами ткачествотерапии. – На правах рукописи.

Дисертация на соискание научной степени кандидата психологических наук по специальности 19.00.07 – педагогическая и возрастная психология. – Национальная академия Государственной пограничной Службы Украины имени Богдана Хмельницкого. – Хмельницкий, 2018.

Осуществлен теоретический анализ понятий арт-терапия, ткачествотерапия, творческие способности, одаренность, интеллект, мышление, подан анализ отечественной и зарубежной литературы по проблемам исследования, рассматриваются разработанные разными психологическими школами подходы к объяснению природы и детерминации креативности; исследованы условия и дана характеристика программ, целью которых является развитие творческих способностей подростков; рассмотрены концептуальные модели организации развивающих занятий, методы и приемы их проведения, изучен вопрос диагностики психосоматических заболеваний учеников среднеобразовательных учреждений. Изучено влияние использования методов ткачествотерапии при

первичных консультациях и диагностике дисфункции подростков, особенностей мышления реципиентов, влияния развития личности подростка на развитие защитных реакций и когнитивно-поведенческих нарушений. Результаты наблюдений были положены в основу разработки нового арт-терапевтического метода – ткачествотерапии. Эмпирически исследованы психологические особенности развития творческих способностей подростков средствами ткачествотерапии.

Аргументирована, разработана и экспериментально проверена эффективность метода «Ткачествотерапии» при психологическом консультировании подростков. Выделена методология использования метода ткачествотерапии в консультировании практического психолога. Теоретико-эмпирический анализ материала, полученного в ходе исследования, подтверждает эффективность метода и его влияние при совместном использовании других методов диагностики, терапии, психокоррекции.

Ключевые слова: арт-терапия, ткачествотерапия, творческие способности, развитие, психологическая реабилитация, психологическое сопровождение, метафорические ассоциативные карты «Полотно жизни».

Shvets V.V. Psychological peculiarities of development thr creative abilities of adolescents by means of weaving therapy. – On the rights of the manuscript.

Dissertation for the Existence of the Scientific degree in Philosophy for the Graduate 19.00.07 – Pedagogical and Age Psychology. – The National Accounts of the Main Department of the Ukranian Branch of the Bohdan Kmelnitsky. – Kmelnitsky, 2018.

The dissertation analyzed the concepts of art therapy, weaving therapy, creative abilities, giftedness, intelligence, thinking; given analysis of domestic and foreign literature on the research problem; dealt with approaches developed by different psychological schools to the interpretation of nature and determination of creativity; examined conditions and given characteristics of programs aimed at forming creative abilities of teenagers, considered conceptual models of developing classes organization, methods and techniques of their implementation, studied the problem of diagnostics of students' psychosomatic diseases of general educational institutions. Determined the influence of using methods of weaving therapy in the implementation of primary consultations and diagnosis of dysfunctions of teenagers, features of thinking of recipients, influence of the personality development of the teenager on the development of protective reactions and cognitive-behavioral disorders. The results of observations laid to the development of a new art-therapeutic method of weaving therapy.

Empirically investigated psychological peculiarities of the development of creative abilities of adolescents by means of weaving therapy. A new method of psychotherapeutic influence was singled out – textiles. It is substantiated, developed and experimentally checked the effectiveness of the method «Weavers» in psychological counseling of adolescents. Theoretical and empirical analysis of material obtained during the research confirms the effectiveness of the method and its influence in combination with other diagnostic, therapeutic, psycho-correction methods. The analysis of the

observation results showed that the process of individual thinking is connected with personal adaptive mechanisms and mechanisms of psychological protection in the context of creative activities development. A wide spectrum of the methodology for using weaving therapy in the psychological process is revealed. The author created the main directions of work by means of weaving therapy.

Key words: art therapy, weaving therapy, creative abilities, development, psychological rehabilitation, psychological support, metaphorical association cards «The Canvas of Life».